

„TU, CEL UCIS SĂ TE SCRUI”

Am stat doi ani în aceeași cameră cu Nino Stratan. M-a vizitat la Arad. L-am vizitat la Ploiești. Am băut ceva vodcă împreună. I-am auzit multe memorabile vorbe de duh. Ne-am dedicat unul celuilalt poezii. I-am citit majoritatea cărților. Pot pretinde că l-am înțeles, ca personalitate în primul rînd? Am serioase îndoieli. Versurile din cartea de față*, datorată grijii devotatului prieten Călin Mihăilescu, și sub semnul unei opțiuni imperative, *publică-le sau arde-le*, lasă, nu știu dacă în urma intenției conștiente a autorului, dar deja nu mai contează, imaginea unui epitafor, de la, să zicem, Ovidiu, la Anton Pann.

La o rapidă recapitulare a receptării de pînă acum a cărții, rezultatele nu se arată încurajatoare: aparența ludică pe care și-ar fi pierdut-o poezia lui Stratan (Vasile Popovici, *Ion Stratan de dincolo de mormânt*, „Orizont”, nr. 8 / 2017) e doar atît: o *aparență*. Pentru Cosmin Ciotloș (*Memorabilia*, „Timpul”, 14 iul. 2017), care, în trecut a analizat cu subtilitate poezia lui Stratan, evidențiindu-i panta descendentă și vorbind, în cazul său, chiar de rezilierea pactului de lectură, ca o modalitate de resuscitare poetică, cartea „pare a fi fost dintru început *altceva*”, adică o epopee lipsită de epic, împânzită de super-eroii Antichității, de trimiteri lingvistice și de posibile continuități, de răsuciri verbale, koan-uri și rime interne și amfibologii demne de Ion Stratan *at his best*. Observația de făcut ar fi aceea că, într-un fel, volumul din 1996, *Cîntă, Zeiță, mînia*, îl anticipează pe acesta, dacă nu prin altceva, atunci prin suprapunerea parțială a tematicii. Octavian Soviany (*O Grecia a cuvintelor*, „Observator cultural”, 11 aug. 2017) pare a cădea pradă iluziei că există o poezie a conținutului, gravă, serioasă, metafizică, și una a formei, inevitabil exterioară, construită pe scamatorii lingvistice și, probabil, suferind de o profundă lipsă de angajare existențială; i se condece renunțarea la „mitologia textului”, o boală de care nu a suferit niciodată și trecerea „la o lirică mai directă, confesivă, de la autoreferențialitate la referențialitate”; nici aici, nici în alte cărți ale sale, nu văd confesiunea (și, întîmplător, îi știu din sursă directă părerea despre ea, dar toate, și lucrurile și oamenii, se mai schimbă). Iar limbajul, în cazul lui, nu e altceva decît un instrument al explorării: cuvintele sînt puse să se ciocnească între ele, să dea scînteii care, poate, să ilumineze altfel realitatea sau, într-un caz fericit, să-i dea foc, acordîndu-i șansa de a se regenera purificată.

A vorbi despre poezia lui Nino Stratan, care vorbește (incidental) despre Nino Stratan, care vorbește despre limbajul („în gît cu limba iute-a celui mut”) care vorbește despre lumea din care face parte (și) Nino Stratan înseamnă să rupem această linie. Sau s-o îndoim pînă o facem (din nou) cerc.

Ori s-o vedem proiectată, expandată în spațiu, caleidoscop nu de cuvinte, ci de combinații ale acestora, dînd o fugară presimțire a profunzimii; la urma urmei, nu altfel sună mesajele zeilor atunci cînd ne grăiesc prin gura Pythiei.

Ceea ce readuce în minte întrebarea: cît dintr-un poem ni se datorează, sub aspectul muncii, al activității lucide, conștiente, dominate de intenție și cît ne vine din afară. De la Muză, din inconștientul colectiv, din niște sinapse pe care nici măcar nu le conștientizăm, darămite să le controlăm: „Mi-a spus / Ion. Eu și tizii”, *căci e ușor poetul, ca un fulg, și e înaripat și sacru, în stare să creeze doar cînd, încins de un har divin, e descumpănit la cuget și cu judecata scoasă din rostul ei*. O poezie care, probabil, autorului însuși îi sună *încet repovestită de o străină gură*.

Nu am pomenit, și nici nu am de gînd s-o fac, noțiuni cum ar fi cea de modernism sau postmodernism. Și nu pentru că aș crede în vreo esență eternă a poeziei, din care se adapă mării poeți, în timp ce poeții de rînd sînt sub vremei, ci din simplul motiv că nimeni nu se poate sustrage epocii sale. Iar a noastră e (post)modernitatea, asortată cu crizele de rigoare. Pentru soluționarea cărora există (Herbert Read *dixit*) două căi: întoarcerea în trecut, într-un moment anterior crizei actuale și reînnoirea de acolo a firului rupt, sau saltul în viitor, într-o stare nouă și originală a sensibilității, revoltîndu-se împotriva condițiilor actuale, pentru a crea altele noi, mai adecvate conștiinței contemporane. Sau, în termeni mai familiari tradiției autohtone, *tradiționalism și modernism*. Sper că e limpede opțiunea lui Stratan. De asemenea, și faptul că e vorba de un tradiționalism radical, asumat pînă la ultimele consecințe, ca la Ion Barbu, în *Isarlik*.

Poezia lui Stratan cred că poate fi timid încadrată între anti-orfismul începuturilor ei („De-aș apărea să vă cînt din liră – degeaba”) și, pînă la capăt, atracția reciprocă a cuvintelor, *prelungă oscilare între sunet și sens* (cursivele, în acest text, marchează o trimiteri la cineva care a spus acest lucru mai bine decît autorul rîndurilor de față; notele de subsol sau alte forme de mențiune bibliografică mi s-ar părea doar

pedanterie sau paradă de lecturi). O abordare cumva înrudită cu cea propusă de Olson în *Projective Verse*, cu nuanța că la Stratan abordarea ritmului e diferită; în rest, degajarea energiei din nucleele cuvintelor e similară.

Dacă purcedem gospodărește, găsim în carte trei cicluri, *La umbra Greciei în floare*, *Viteza vieții*, *Emoții*; primul dintre ele, alcătuit din preparative: *prefețe* (trei), *începuturi* (zece), *subiecte* (de asemenea zece), *sfârșituri* (bineînțelese, zece) și *post-scriptum-uri* (trei). Am făcut acest inventar fără a avea senzația că trădez spiritul poeziei sale – există în ea faimosul *Cimitir de mașini*, există inventarele de personaje shakespeariene, există, inevitabil, „se cîntă rostindu-se / lipsa de rost”. Sau: „din poiana narciselor coborâți, peste pragul de cretă / ex cathedra ex nihilo și ex nihilo nihil // biopsia acestei zile din trupul anilor noștri arată / visul biped ca un înec sub ochii prietenilor”.

De la bun început, de la primul poem, domină senzația unei profunzimi speciale, care nu e destinată celui de rînd (din punct de vedere al sensibilității, inteligenței, lecturilor, empatiei și lista ar putea continua); un adevăr pe care-l înțelegi deplin de la început, însă nu-l poți explica. Sau nu-ți poate fi explicat în caz că nu l-ai înțeles: „Acum o gură vorbește și Acteoni / sunt cuvintele, vâdate de sunet // Sprijinit de Portic, privesc verticalitatea / ca pe o variantă / Și gândul acesta era făcut poate pentru / cuvânt / Așa cum coloana din Paestum / era probabil pentru un zeu înălțată // – Care zeu? // al Mării, al preaputernicei Mări // – De ce întrebați?”.

Imagini tulburătoare; încă o dată, nu-i vorba de simple asocieri de cuvinte, ci de ciocnirea lor, ca două pietre dure, ce dau scînteii – lumină timp de o clipă, sau incendiu devastator: „valuri / molcome cosite de vîntul cu un cântec / din enciclopedia pădăiei”. (O amintire din îndepărtata noastră tinerete comună: ne-am îndrăgostit de W.S. Merwin, proaspăt tradus pe atunci în românește și de, să zicem, finalul *Clipei de acum: între republica morții și-al ei regat*).

Fragmente de realitate convertite în fragmente de memorie în fragmente de poem căutînd sensul care se refuză de la bun început și trebuie inventat și reinventat, în speranța unei versiuni plauzibile: „Timpul este un «de ce» al morții – ar putea fi / acesta un leit-motiv al poemului, amintiți-mi / să-l pun dacă nu găsesc ceva mai izbutit / Timpul este un «de ce» al Morții // a trece pragul muzeului, a trece în neființă”.

Totul parcurs de incertitudine, de ezitare, dar care nu e a celui nesigur pe resursele sale, ci pe statutul, pe locul său în lume, pe locul lumii sale în imaginea mai mare a

lumii care o conține: „«Călcâiul lui Ahile este Patrocle» e bun și versul / acesta ca leit-motiv, amintește-l dacă nu gălesc/altul mai bun // «Călcâiul lui Ahile este Patrocle» // Iar versul, versul care ne mai lămurește, ne mai / întreabă euristic, ne mai alintă cu sunete // l-am găsit într-o scoică // În marea transparentă care a inventat cuvintele / «adânci bătrânești» // la marea cu plaje pline de clepsidre prin care / trece nisipul timpului nostru // Viața ne spală, moartea ne limpezește”.

O expediție dinspre coastă spre interiorul teritoriului, o explorare & confruntare a demonilor interiori, cei mai de temut. Apoi întoarcerea spre casă, orice va fi însemnînd aceasta: „orice aș scrie, orice aș spune, vreau doar două cuvinte // orice aș avea, orice-aș fi, vreau doar două cuvinte // orice-aș simți, orice-aș ști, vreau doar două cuvinte // orice-aș crede, orice-aș uita, vreau doar două cuvinte // – Thalassa, Thalassa!”.

Și, încă o dată, și încă o dată, realul făcut țandări, urmat de sisifica încercare de a-i da coerență: „spre vasele unde esteticienii stabilesc realul / spre Samothrace vestind demotic cum șirul / înfrîngerilor mele a luat sfârșit // spre Lemnos unde birjarul bizantin ne-a răspuns / prin porta-voce // sau chiar spre Atena, unde nu mai sunt aceia care / i-au văzut pe cei care l-au văzut pe Paris”.

O înfrîngere sau o victorie. Istoria cunoaște astfel de cazuri, în care cel care istorisește decide. Sau o generație spune povestea într-un fel, iar următoarea, în altul. De parcă asta ar conta: „Am încurcat locul / unde trebuia să se-mpartă / marile afaceri, ideologiile / influența, forța și vorbele // am încurcat locul vrînd / nevrînd / și am văzut în mărime naturală / cum se obțin binefacerile // eu nu asta voiam, / așa că am să dispar o secundă // ceea ce vă doresc și vouă”.

Dîndu-i din nou cuvîntul lui Stratan, și fără semnele citării, fără puncte de suspensie sau alte mărci care să arate locurile de unde provin fragmentele, mărturii ale unei eterne, ciclice, nașteri-morți: NASCE TE IPSUM. NAȘTE-TE. NAȘTE-TE SINGUR. naște-te dintr-un dintru.

In my beginning is my end. Finis coronat opus. Diverse alte ziceri frumoase, înțelepte, poetice, „poetice”. De care, conștient de la bun început, și asumîndu-și această cunoaștere, poetului nu-i (mai) pasă: „Literale s-au șters / Palimpsest fața mea”.

*Ion Stratan, *La umbra Greciei în floare*, Editura Tracus Arte, București, 2017